



POHJOIS-SAVON TILANNE- JA KEHITYSKUVA

ALUEKEHITTÄMISEN KESKUSTELUJA 2024 VARTEN

25.1.2024.



1. VÄESTÖKEHITYS

Pohjois-Savon väkiluku on kääntynyt nousuun ja ennakkotietojen mukaan se on kasvanut vuonna 2023 noin 500 hengellä. Väestö kasvaa Kuopion seudulla (+1 500 henkeä). Muiden seutukuntien väkiluku on edelleen laskussa (kokonaisuutos -1 000 henkeä). Väkiluvun kasvu johtuu lisääntyneestä maahanmuutosta. Vuonna 2022 nettomaahanmuutto kasvoi 54 % ja vuonna 2023 lähes 130 %. Kaikkiaan maahanmuuttajia tuli vuonna 2023 Pohjois-Savoon yli 2 000 henkeä. Syntyvyys Pohjois-Savossa on edelleen laskussa, mutta myös kuolleisuus on laskenut kaikissa seutukunnissa. Kuntien välinen nettomuutto on Kuopion seutua lukuun ottamatta negatiivista, mutta kokonaisuutena Pohjois-Savo yltää kasvuun. Pohjois-Savoon on vuonna 2023 muuttanut noin 11 500 henkeä, joista Kuopion seudulle 7 500, Ylä-Savoon 1 950, Varkauteen 1 250, Sisä-Savoon 550 ja Koillis-Savoon 250 henkeä. Muuttotappio syntyy nuorten poismuutoista, kun opiskeluaikaisia muuttaa suuriin korkeakoulukaupunkeihin ja oppilaitoksista valmistuneita muualla tarjolla oleviin työpaikoihin. Pohjois-Savo jää tappiolle etenkin 20–29-vuotiaiden ikäryhmässä. Kuitenkin valtaosa Kuopion muuttovoitosta tulee opiskeluaikaisista nuorista. Pohjois-Savon muuttotappio muihin maakuntiin pieneni merkittävästi koronapandemian myötä vuonna 2020. Muutosta selitti varsinkin pääkaupunkiseudulle kärsityn muuttotappion väheneminen. Vuonna 2021 kuntien välinen nettomuutto oli yli 700 henkilöä, 2022 ja 2023 se on ollut nollan tuntumassa.

Pitkään jatkuneet syntyvyyden aleneminen ja väestön ikääntyminen laskevat työvoiman tarjontaa ja nostavat vanhushuoltosuhdetta Pohjois-Savossa. Tilastokeskuksen ennusteissa syntyneiden määrä laskee ja kuolleiden määrä kasvaa, ja maakunnan väkiluku laskee vuoteen 2040 lähes 18 000 hengellä (-7,2 %). Koko maassa väestö kasvaa 1,0 %. Ennusteen mukaan Pohjois-Savossa ainoa väestöään säilyttävä kunta on Kuopio. Seutukunnittain tarkasteltuna väkiluvun ennustetaan laskevan suhteellisesti eniten Koillis-Savossa (25 %). Sisä-Savon, Varkauden ja Ylä-Savon seuduilla väkiluvun ennustetaan supistuvan 19–20 %. Kuopion seudun väkiluku kasvaa ennusteen mukaan 2,5 %. Jos väestönkehitys toteutuu ennusteen mukaisesti, Pohjois-Savossa on puute riittävästä ja osaavasta työvoimasta. Työikäisen väestön määrä laskee merkittävästi etenkin Kuopion seudun ulkopuolella. Demografisen rakenteen ja maahanmuuton merkitys aluekehittämisessä kasvaa tulevaisuudessa. Kansallisesti on tärkeää huolehtia siitä, että edellytykset maahanmuuttajien sijoittumiselle saadaan kuntoon koko maassa.

Tilastokeskus on kaikissa ennusteissaan alimitoittanut Kuopion kasvun toteutuneeseen verrattuna. Näin on uudessakin ennusteissa. Pohjois-Savossa arvioidaan maakunnan väestönkehityksen olevan liki 12 000 asukasta parempi vuoteen 2040 mennessä kuin Tilastokeskuksen ennusteissa. Työvoiman tarjonnan turvaaminen edellyttää maakunnan työllisyysasteen nostoa, osaamista tukevien toimenpiteiden lisäystä sekä nuorten koulupudokkuuden vähentämistä. Kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseen tulee panostaa. Työnteon muutos vahvistaa maakunnan väestönkehitystä ja monipaikkaisuus voi näkyä tulevaisuudessa myös maaseudun osa-aikaisesti suurempana väestömääränä. Tämänhetkinen väestönkehitys on vuoden takaiseen verrattuna parempi. Keskusalueiden väestöllinen vetovoima on hyvä ja maahanmuuton lisääntyminen kompensoi alhaista syntyvyyttä ja ikärakenteesta johtuvaa korkeaa kuolleisuutta. Kehityksen uskotaan jatkuvan vastaavana vuoden päähän. Arvio väestönkehityksestä viiden vuoden päähän on nykytilanteeseen verrattuna:

- a) ennallaan. Väestönkehityksen arvioidaan muuttoliikkeen osalta pysyvän nykytasolla. Pohjois-Savon väestöllinen vetovoima on parantunut v:sta 2020, ja etätö ja etäopinnot sekä työvoiman kysynnän kasvu talouskasvun myötä näkyvät maakunnan muuttoliikkeessä. Syntyvyyden oletetaan laskevan hieman ja kuolleisuuden kasvavan, mutta muuttoliike kompensoi ikärakenteesta johtuvaa väestön vähenemistä.
- b) huonompi, jos tehdään päätöksiä, jotka heikentävät koulutusmahdollisuuksia tai vaikeuttavat ihmisten liikkumista. Opiskelua ja maahanmuuttoa on tuettava. Mikäli opiskelijat ja maahanmuuttajat eivät voi sijoittua alueelle puuttuvien opiskelupaikkojen tai palvelujen vuoksi, voi Pohjois-Savon muuttotase heiketä ja väkiluku kääntyä laskuun. Syntyvyyden oletetaan laskevan hieman ja kuolleisuuden kasvavan korkean ikärakenteen takia.

2. YMPÄRISTÖN KESTÄVÄ KEHITYS

Pohjois-Savon kasvihuonekaasupäästöt ilman teollisuuden prosessipäästöjä, kotimaan lentoliikennettä ja maankäyttösektoria olivat Suomen ympäristökeskuksen ennakkotietojen mukaan 2041 kt CO₂-ekv. vuonna 2022. Kokonaispäästöt ovat laskeneet 41 % ja asukaskohtaiset päästöt 40 % vuosina 2007–2022. Suurimmat kasvihuonekaasupäästöjen lähteet ovat maatalous (34 %), tieliikenne (25 %) ja lämmitys (18 %). Energiasektorin kasvihuonekaasupäästöjen odotetaan laskevan edelleen fossiilisen energian käytön vähenemisen ja energian käytön tehostumisen myötä. Suurimmat haasteet liittyvät maankäyttösektorin, maatalouden ja tieliikenteen ilmastopäästöjen vähentämiseen. Maankäyttösektorilla hiilinielujen vahvistamiseksi tarvitaan huomattavia lisätoimia, jotta maakunnallinen tavoite hiilineutraaliudesta vuoteen 2035 mennessä voidaan saavuttaa. Pohjois-Savon ilmastotiekartta on laadittu 2021 ja sitä on päivitetty vuonna 2023. Maakunnassa toimii aktiivinen ilmastoverkosto ja käynnissä on lukuisia alueellista ilmasto- ja kiertotaloustyötä edistäviä hankkeita. Pohjois-Savossa on selvitetty maakunnallinen hiilitase ja kiertotalouspotentiaali sekä laadittu ilmastomuutokseen sopeutumisen riskianalyysi ja siihen pohjautuvat riskikortit alueen kunnille. Uusiutuvan energian potentiaalin määrittämiseksi on selvitetty geoenergiapotentiaali vuonna 2017, tuulivoimapotentiaali 2021 ja aurinkoenergiapotentiaali 2023. Pohjois-Savossa valmistellaan parhaillaan hankkeita, joissa laaditaan maakunnallinen ilmastomuutokseen sopeutussuunnitelma ja luonnon monimuotoisuusohjelma. Pohjois-Savon alueellinen ilmasto- ja kiertotaloustyö sekä ilmastomuutokseen sopeutuminen ovat saaneet tunnustusta kansallisesti.

Luonnon monimuotoisuuden kannalta maakunnan tärkeimpiä ekosysteemejä ovat metsät, suot ja vesistöt. Pohjois-Savon metsien vuosikasvu on naapurimaakuntia suurempaa, osin jopa Etelä-Suomen tasolla (Luonnonvarakeskus 2022). Vastaavasti hakkuumäärät ovat suuria – joka vuosi lähellä tilannetta, jossa metsää hakataan enemmän kuin se kasvaa. Yksityismailla metsien vapaaehtoinen Metso-suojelu on Pohjois-Savossa saavuttanut kolmantena Suomen maakuntana määrälliset, vuoteen 2025 päättyvän kauden tavoitteet. Ongelma on, että valtion suojelurahoitus ohjataan Etelä-Suomeen, vaikka Pohjois-Savon maanomistajat tarjoavat kohteita suojeluun enemmän kuin voidaan rahoittaa. Metsosta huolimatta Pohjois-Savossa metsien suojeltu pinta-ala on vähäisempi kuin naapurimaakunnissa. **Kehityskuva on vuoden ja viiden vuoden horisonteilla haastava.** Kansainväliset sitoumukset asettavat tavoitteeksi luontokadon pysäyttämisen (uhanalaisesta lajistosta suurin osa metsälajeja), mutta säädösvalmistelu EU:ssa ja kotimaassa on edelleen keskeneräistä ja monilla eri hierarkiatasoilla. Soidensuojelu on edennyt hyvin: yli kolmasosa v. 2015 soidensuojelun täydennysehdoista kohdejoukon pinta-alasta on suojeltu. ELY-keskuksen koordinoima vesienhoidon suunnittelu ja toimenpideohjelma tavoittelee pinta- ja pohjavesien hyvää ekologista tilaa 2027 mennessä. Kehityskuvan kannalta olisi tärkeä nivoa tiiviimmin yhteen luonnon monimuotoisuus, ilmastotyö ja luonnonvarojen kestävä käyttö.

Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta on kasvanut voimakkaasti Pohjois-Savossa viimeisen vuosikymmenen aikana. Vuonna 2020 uusiutuvan energian osuus oli 53 % primäärienergiankulutuksesta (Itä-Suomen energiatilasto). Yhdistetyn sähkön ja lämmön tuotannon laitoksissa turpeen käyttö on vähentynyt ja puuperäisten polttoaineiden käyttö on kasvanut. Puun energiakäytön odotetaan kasvavan edelleen voimakkaasti tulevina vuosina, joka aiheuttaa haasteita metsien kestäväälle käytölle. Suurimmat uusiutuvan energian uudet investoinnit ja vihreän siirtymän hankkeet liittyvät biokaasun tuotantoon, tuulivoimaan ja aurinkovoimaan. Lisäksi maakuntaan on suunnitteilla kymmeniä energiavarastointiin liittyviä hankkeita. Ylä-Savoon on suunnitteilla suuri teollisten biokaasulaitosten keskittymä, joista Kiuruvedelle suunniteltu olisi lajissaan Suomen suurin. Lisäksi Pohjois-Savoon on valmistunut ja suunnitteilla useita maatilojen biokaasulaitoksia. Biokaasutuotanto parantaa maatalouden kannattavuutta sekä edistää kiertotalouskehitystä ja hiilineutraalisuustavoitteiden saavuttamista. Tuuli- ja aurinkovoimahankkeiden määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen kahden vuoden aikana. Alueelle on suunnitteilla 13 uutta tuulivoima-aluetta (yhteenlaskettu enimmäisvoimalamäärä yli 300). Lisäksi Pohjois-Savoon on suunnitteilla 10 teollista aurinkovoimalaa. Ensimmäinen teollinen aurinkovoimala valmistui Joroisiin vuonna 2023.

3. ALUE- JA YHDYSKUNTARAKENNE SEKÄ LIIKENNE- JA VIESTIYHTEYDET

Pohjois-Savon aluerakenteen ydin muodostuu kolmen kaupunkiseudun – Iisalmen, Kuopio-Siilinjärven ja Varkauden – nauhamaisesta rakenteesta vt5:n ympärillä. Savonradan ja vt5:n muodostama ”viitosvyöhyke” on aluerakenteen liikenteellinen selkäranka. Sen varteen sijoittuu valtaosa maakunnan asukkaista ja elinkeinotoiminnasta, vaikka merkittävää teollisuutta on muuallakin. Valtatie 9 risteää viitostien kanssa kytkien Pohjois-Savon Keski-Suomeen ja Pohjois-Karjalaan. Pohjois-Savon liitto on toteuttanut 2021–2023 Viitoskäytävä-hanketta, jonka tavoite on ollut aktivoida vt5:n yhdistämän 900 km pitkän vyöhykkeen kokonaisvaltaista kehittämistä mm. vihreän siirtymän ja kestäväen liikennejärjestelmän tavoitteisiin. Tätä työtä edistetään pitkäjänteisesti.

Pohjois-Savossa väestö sijoittuu laajalle alueelle. Yhdyskuntarakenteeltaan tiiveimmän kokonaisuuden muodostavat Kuopio ja Siilinjärvi. Tällä alueella on hyvät edellytykset toimivaan joukkoliikenteeseen. Kaupunkien uudet asuinalueet erottuvat väestömäärältään kasvavina. Kerrostalovaltainen täydennysrakentaminen nostaa Kuopion ja Siilinjärven keskustoja kasvuun. Kuopion Saaristokaupunki on kasvavista asuinalueista merkittävin. Pohjois-Savon maakunnan taajama-aste oli vuonna 2022 77,1 %. Taajama-aste on korkein Varkaudessa 91,2 %, Kuopiossa 87,2 %, Siilinjärvellä 81,1 % ja Iisalmissa 76,7 %. Asemakaavoitetulla alueella asuu Varkauden asukkaista yli 86 %, Kuopion asukkaista 83 %, Iisalmissa 73 %, Siilinjärvellä 68 % ja Suonenjoella yli 60 %. Joroinen, Leppävirta, Lapinlahti ja Kiuruvesi ovat kuntia, joissa noin puolet asukkaista asuu asemakaavoitetuilla alueilla. Maakunnassa toista päätä edustavat Vesanto ja Tervo, joissa asemakaava-alueella asuu alle 30 % asukkaista.

Liikenneverkkojen kehittäminen on koko Itä-Suomessa jäänyt jälkeen Länsi- ja Etelä-Suomeen verrattuna.

Rata- ja tieinfran päällysteiden ja rakenteiden ohella kriittistä korjausvelkaa on silloissa, joita Pohjois-Savossa on paljon. Vähäliikenteisten seutu- ja yhdysteiden toimintavarma käytettävyys heikkenee. Tällä on suuri vaikutus elinkeinoelämän, erityisesti metsä- ja maatalouden kustannuksiin, minkä lisäksi huonontuva käytettävyys haittaa henkilöliikennettä. Infran taantuminen vaarantaa yhteiskunnan huoltovarmuutta haittaamalla yritystoiminnan kannattavuutta ja jatkuvuutta. Perusväylänpidonrahoitus on saatava vähäliikenteisten teiden korjausvelkaa vähentävälle tasolle.

Pohjois-Savon ulkoisen saavutettavuuden kannalta pääväylissä on kehittämistarpeita sekä vuoden että viiden vuoden aikahorisontilla. Kiireisimmät parantamis- ja kehittämishankkeet ovat Savon radalla sekä valtateillä 5 ja 9. Toteutuessaan kehittämishankkeet parantavat sekä tavara- että henkilöliikenteen edellytyksiä. Saimaan kanavan käytön estyminen on muuttanut maan sisäisiä logistiikkavirtoja. Rautateiden ja maanteiden raakapuukuljetukset ovat lisääntyneet; esimerkiksi **Savon radan lähes koko kapasiteetti on jo käytössä, minkä lisäksi poikittaisten rata- ja tieyhteyksien merkitys on korostunut.** Pohjois-Savon ja laajemmin Itä-Suomen kannalta ja kansallisesti on tärkeää ottaa liikennejärjestelmän kehittämisen suunnaksi luode ja pohjoinen. 5-vuoden horisontissa Pohjois-Savon liikenneverkkojen tila sekä saavutettavuus heikkenevät edelleen, mikäli korjausvelkakehityksen suuntaa ei saada muutettua eikä merkittäviä kehittämis- ja parantamishankkeita toteuteta. **Yritysten kannalta saavutettavuuden puute johtaa investoinnit vaarantavaan kehitysloukkuun.** Liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää henkilöautoilua korvaavien liikennepalveluiden ja vaihtoehtoisten polttoaineiden jakeluverkoston kehittämistä. Kaupunkiseudut ja niiden läheinen maaseutu tarjoavat edellytykset kestävien liikkumismuotojen lisäämiselle ja kokeiluille.

Pohjois-Savon kiinteän laajakaistan saavutettavuus pienimmällä, vähintään 2 Mbit/s -verkolla, oli vuonna 2022 71 % (koko maa 81 %). Toimintavarmat ja nopeat tietoliikenneyhteydet ovat yhä tärkeämpi elin- ja vetovoimatekijä etätöiden ja digitaalisten palvelujen yleistyessä. Digitaaliset palvelut ja toimivat tietoliikenneyhteydet mahdollistavat myös liikenteen ilmastotavoitteiden saavuttamista, kun palveluiden luokse ei tarvitse liikkua fyysisesti. Harvaan asutussa maakunnassa tietoliikenteen kehityksessä mukana pysymisen kannalta ratkaisevien kiinteiden yhteyksien kehittäminen tarvitsee julkista tukea.

4. ELINKEINOT JA TKI-TOIMINTA

Pohjois-Savon elinkeinoelämän vahvuuksia ovat monialaisuus ja eri seutukuntien kansainväliset vientiyritykset. Pohjois-Savon maakuntaohjelma 2022–2025 linjaa aluetalouden vahvoiksi aloiksi kone- ja energiateknologian, metsäteollisuuden ja elintarvikkeet sekä kehittyviksi aloiksi hyvinvointiteknologian, matkailun, älykkään vesijärjestelmän ja biojalostuksen. Kuopion seudun talouden perustana on useampaan vahvaan toimialaan pohjautuva elinkeinorakenne. Ylä-Savon vahvuutena ovat seudun metalli- ja teknologia-alan veturiyritykset, ja niiden mittavat alihankintaverkostot. Varkauden seudun erityisvahvuutena on energiateknologia. Sisä-Savon seudun talouden perustana ovat kasvuhakuiset puunjalostus- ja metallialan perheyrietykset sekä elintarviketeollisuus. Koillis-Savossa on alueen työllistämisen kannalta merkittäviä, metalli-, kivi- ja rakennusalan pk-yrityksiä.

Koronapandemia ja sota Ukrainassa ovat luoneet paljon epävarmuutta talouteen. Epävarmuus ei konkretisoitunut aluetalousluvuissa vielä vuonna 2022, mutta vuoden 2023 alkuvuoden tiedot osoittivat merkkejä taantumasta. Haasteet energian hinnassa, kuluttajahinnoissa, materiaalien saatavuudessa, yritysten investointihalukkuudessa ja työvoiman saatavuudessa koskevat kaikkia aloja. Haasteet viittaavat tarpeeseen kehittää Invest-In-toimintaa ja BusinessFinlandin alueen tuntemusta. Kuopion alueen kauppakamarin keräämien tietojen mukaan veturiyritysten investointisuunnitelmat Pohjois-Savossa v. 2023–2027 olivat kaikkiaan 2,2 mrd. €. Pohjois-Savon ELY-keskuksen tietojen mukaan tuulivoima-, aurinkovoima- ja biokaasuhankkeisiin liittyviä uusiutuvan energian investointisuunnitelmia on yhteensä 4 mrd. €.

Pitkällä aikavälillä yritysten liikevaihdon ja viennin kasvu on ollut Pohjois-Savossa koko maan keskiarvoa parempaa. Vuonna 2022 Pohjois-Savon kaikkien toimialojen yhteenlaskettu alv:n alainen liikevaihto oli 16,3 mrd. €, mikä oli korkeampi kuin koskaan seurannan aikana. Vuoden 2023 ensimmäisellä puoliskolla Pohjois-Savon liikevaihto säilyi ennallaan, vienti laski 13,4 %, ja palkkasumma kasvoi 6,1 %. Viennin laskuun vaikutti metsäteollisuuden ja rakentamisen korkeasuhdanteen päättyminen. Kuopion seudulla syntyy 55 % Pohjois-Savon kaikkien yritysten liikevaihdosta. Viennissä Kuopion seutu, Ylä-Savo ja Varkauden seutu ovat tasavahvoja. Vuoden aikajänteellä aluetalouden näkymiä varjostaa laajemman taloudellisen taantumän mahdollisuus. Viiden vuoden horisontissa kasvun jatkuminen on todennäköistä, edellyttäen että investointien edellytykset paranevat ja yritysten osaajapulaan pystytään vaikuttamaan.

Pohjois-Savon TKI-toimijoiden ja aluekehitysviranomaisten yhteistyössä TKI-toiminta on koottu kuuteen TKI-ekosysteemiin (alkutuotanto- ja elintarvikkeet, biotalous, energiateknologia, Kuopio Health, kone- ja materiaalitekhnologia, älykäs vesijärjestelmä) sekä näitä tukevaan liiketoimintaa kehittävään Business Centeriin ja digitalisaatiota edistävään DigiCenteriin. Pohjois-Savon ELY-keskus edistää liiketoimintaekosysteemien luomista Pohjois-Savon osaamiskärkien näkökulmasta ja osallistuu Kuopion MAL-sopimuksen sekä TEM:n ja Kuopion kaupungin ekosysteemisopimuksen toteuttamiseen. Kehittämissympäristöjen ja liiketoimintaekosysteemien tavoite on yritysrahoituksen maksimaalinen hyödyntäminen yrityskehittämisessä.

Alueella on tunnistettu toimia joilla TKI-menojen osuutta BKT:sta voidaan kasvattaa kohti valtakunnallista 4 % tavoitetta. TKI-toiminnan kehitysnäkymässä vuoden päähän ratkaisevaa on PK-yritysten onnistunut kytkeminen TKI-työhön. Vallitsevassa tilanteessa, jota leimaavat heikkenevät suhdannenäkymät, erityisesti pienten yritysten mahdollisuudet tutkia ja kehittää ovat rajalliset. Tästä syystä TKI-toiminnan lisääminen vaatii alueellisen TKI-toiminnan tehokasta organisointia, missä hyödynnetään alueen ekosysteemyötä, tutkimus- ja koulutustoimijoita ja yritysverkostoja. **TKI-toiminnan lisäämisessä on tärkeää aktivoida yrityksiä hyödyntämään kansallisia ja EU-lähtöisiä yritysrahoituksia TKI-toiminnan kehittämiseen** (Tavoite: T&K-toimiiin aktivoitujen ja ohjattujen yritysten määrä on kasvanut) ja **vahvistaa elinkeino- ja yritys-lähtöisiä toimintamalleja, jotka mahdollistavat TKI-potentiaalnin realisoitumisen** (Tavoite: T&K-toimia sisältävien hankkeiden osuus rahoitusta saaneista yritysten kehittämishankkeista on kasvanut). Mikäli em. alueellisiin toimiin on käytettävissä riittävät resurssit, on TKI-toiminnan kehitysnäkymä viiden vuoden päähän suotuisa.

5. TYÖVOIMAN SAATAVUUS, OSAAMINEN JA SIVISTYS

Pohjois-Savon työllisyysaste on vuosittain noussut vuodesta 2016 alkaen, lukuun ottamatta vuotta 2020. Pohjois-Savon työllisyysaste (15–64 v.) oli vuonna 2023 72,2 %. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta Pohjois-Savossa oli joulukuussa 11,9 %, mikä on 1,5 prosenttiyksikköä viime vuotta korkeampi. Koko maan työllisyysaste oli vuonna 2023 73,6 % ja työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta marraskuussa 11,2 %. Vuonna 2025 työmarkkinoiden odotetaan elpyvän työttömyyden kääntyessä laskuun ja työllisyysasteen kääntyessä kasvuun.

Työttömien työnhakijoiden määrä on vuonna 2023 ollut Pohjois-Savossa edellistä vuotta korkeampi. Syyskuussa 2023 työttömien työnhakijoiden määrä ylitti vuoden 2021 syyskuun lukeman. Joulukuussa Pohjois-Savossa oli työttömiä työnhakijoita lomautetut mukaan lukien 13 332. Työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi edellisen vuoden joulukuusta 1 640 henkilöllä (14,0 %). Seutukunnittain työttömien työnhakijoiden määrät ovat kasvaneet v. 2023 kaikilla Pohjois-Savon seuduilla. Joulukuun lopussa lomautettuja oli 2 279, mikä on 925 lomautettua enemmän kuin viime vuonna samaan aikaan (68,3 %). Lomautettujen korkeaan määrään on vaikuttanut rakennusalan heikko suhdannetilanne sekä yritysten pitkään jatkuneet rekrytointiongelmat. Pitkäaikaistyöttömiä oli Pohjois-Savossa joulukuun lopussa 3 857, mikä on 2,8 % vuoden takaista vähemmän. Pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut ainoastaan Sisä-Savon seutukunnassa, kaikissa muissa seutukunnissa pitkäaikaistyöttömiä on edellisvuotta vähemmän. Joulukuun lopussa Pohjois-Savossa oli 1 150 ulkomaalaista työtöntä työnhakijaa, mikä on 208 enemmän kuin viime vuonna. Yhteensä ulkomaalaisia työnhakijoita joulukuun lopussa oli 2 467 eli 358 enemmän kuin viime vuonna. Työnhakijoista Ukrainan kansalaisia oli joulukuun lopussa 767, joista työttömiä työnhakijoita 392.

Uusia avoimia työpaikkoja maakunnassa on ollut vähemmän kuin vuosina 2022 ja 2021, joina työvoiman kysyntä oli normaalia vilkkaampaa. Vuoden 2023 tammi-joulukuun aikana uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin Pohjois-Savon Työ- ja elinkeinotoimistoon 38 509, mikä on 13 230 työpaikkaa vähemmän (25,6 %) kuin edellisen vuoden vastaavalla ajanjaksolla. Suhdannetilanteen heikkenemisestä huolimatta työmarkkinoiden suurimmat haasteet liittyvät osaavan työvoiman saatavuuteen. Työ- ja elinkeinoministeriön laatiman tilaston mukaan työvoimaa etsineiden toimipaikkojen neljän viimeisimmän vuosineljänneksen rekrytointiongelmien keskiarvo Pohjois-Savossa on 43 % (koko maan keskiarvo 50 %). Työvoimapulaa on kaikilla toimialoilla, mutta etenkin sosiaali- ja terveystaloudissa. Toimialojen sisällä on vaihtelua työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen tehokkuudessa. Sote-alan työvoimapulaan ei ole odotettavissa helpotusta, vaikka kansainvälinen rekrytointi yleistyy. Varsinkin sairaanhoitajista ja lähihoitajista on pulaa myös lähitulevaisuudessa. Syksyllä 2023 laaditun työvoimabarometrin perusteella kohtaanto-ongelma toimialoja Pohjois-Savossa ovat majoitus-, ravitsemis- ja matkailupalvelut, teknologiateollisuus ja palvelut, liikenne ja logistiikka sekä rakennettu ympäristö.

Viiden vuoden aikajänteellä työvoiman kysyntä kasvaa teknologiateollisuudessa, erityisesti Ylä-Savossa, kun työikäistä väestöä eläköityy. Rakennusala tulee tarvitsemaan osaavaa työvoimaa rakentamisen elpymässä. Työvoiman saatavuuteen rakennusosalalla negatiivisesti vaikuttaa aikanaan myös Venäjän hyökkäyssodan päättyminen. Ukrainan infrastruktuurin uudelleenrakentaminen tulee olemaan massiivinen hanke, jonne siirtynee suuri osa ulkomaalaisesta työvoimasta. Työvoiman määrän väheneminen, johtuen väestön ikääntymisestä, on suuri haaste Pohjois-Savossa. Tämän vuoksi tulee edelleen vahvistaa oppilaitosten, elinkeinoelämän ja työmarkkinajärjestöjen strategista kumppanuutta osaajien saamisen varmistamiseksi maakuntaan ja tukea toimenpiteitä, joilla edistetään kansainvälisten osaajien työllistymistä alueen yrityksiin.

Väestön koulutus rakenne on noussut kuluneiden vuosien aikana. Tähän on osaltaan vaikuttanut väestön ikääntyminen. Pohjois-Savossa v. 2022 tutkinnon suorittaneiden yli 15-vuotiaiden osuus oli noin prosenttiyksikön korkeampi kuin koko maassa. Keskiarvoa nostaa Kuopion seutukunta. Toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on reilut neljä prosenttiyksikköä korkeampi ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus vajaan neljä prosenttiyksikköä alhaisempi kuin koko maassa. Ilman tutkintoa olevien osuus on hieman pienempi kuin koko maassa.

6. OSALLISUUS JA HYVINVOINTI

Vuonna 2023 toimintansa käynnistänyt Pohjois-Savon hyvinvointialue työskentelee merkittävien hyvinvoinnin haasteiden ratkaisemiseksi. Pohjois-Savon alueen kehitykseen vaikuttavat demografinen kehitys, liian suuri työkyvyttömiä osuus työikäisissä, ja palvelujen saatavuus, jota rajoittavat hyvinvointialueen rahoitustilanne sekä osaavan työvoiman saatavuus.

Pohjoissavolaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä (HYTE) sekä osallisuuden ja vahvistamisessa on edelleen paljon parannettavaa. Pohjois-Savossa **kokonaissairastavuus** (THL:n ikävakioidu sairastuvuusindeksi) on koko maan korkein (120,6), kun maan keskiarvo on 100. Maakunnan sisällä erot ovat suuria. Sairastavuutta nostavat muita maakuntia ja koko maan tasoa korkeammat mielenterveyden (134) ja tuki- ja liikuntaelinsairauksien (135) ilmaantuvuus. Lasten ja nuorten **koettu terveydentila** ei eroa muista maakunnista. Työikäisistä yli kolmannes ja ikääntyneistä yli puolet kokee terveydentilansa keskitasoisiksi tai sitä huonommaksi. **Työkyvyttömyys** ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuus Pohjois-Savossa on suuri. Tähän vaikuttavat työttömyys, taloudellinen tilanne ja koulutustaso. Työkyvyttömyyteen vaikuttaa myös terveyspalvelujen saatavuus. Pohjois-Savossa **työttömien terveystarkastukset** toteutuvat heikosti, vain 4,7 % työttömistä on tehty perusterveydenhuollon terveystarkastus, aktiivisimmin Sonkajärvellä (22 %) ja heikoin Kuopiossa (0,4 %). Muita maakuntia heikompi terveys ja runsaampi sairastaminen heikentävät pohjoissavolaisten elämänlaatua ja toiminta- ja työkykyä sekä lisäävät sosiaali- ja terveyspalvelujen tarvetta ja kustannuksia. Korkeaan sairastavuuteen voidaan vaikuttaa keskittymällä alueellisen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman mukaisesti terveyttä edistäviin toimiin.

Osallisuutta on edistetty erityisesti hanketyön voimin. Maakunnassa toimivat vammais- ja vanhusneuvostot ja nuorisovaltuusto. Hyvinvointialueen osallisuusohjelma on valmistunut. Työikäisistä erittäin heikkoa osallisuutta kokevia on Pohjois-Savossa toiseksi vähiten maakunnista (7,6 %). Joka kymmenes yläkoululainen on syrjäytymisvaarassa heikon osallisuuden kokemuksen vuoksi. Paras osallisuuden kokemus nuorilla on Joroisissa ja heikoin Kiuruvedellä. **Yksinäisyyden** tunne on viime vuosina kasvanut lapsilla, nuorilla ja ikäihmisillä.

Lapset, nuoret ja aikuiset **liikkuvat** aikaisempaa enemmän. Yli 75- vuotiaiden liian vähän liikkuvien osuus on hieman kasvanut. Eniten liikunta on lisääntynyt matalan koulutustason vastaajilla, mikä voi vaikuttaa työkyvyttömyyslukuihin. Elintapaohjaus on saatava osaksi palvelutuotantoa. Väestön ikääntyessä kaatumisten ehkäisyyn tarvitaan tehokkaita toimenpiteitä, jotta iäkkäiden tapaturmat vähenisivät. Lasten ja nuorten kohdalla huoli **ravitsemuksesta** on kasvanut. Aamupalan ja koululounaan jättää väliin yhä useampi koululainen ja opiskelija. Syömishäiriöriskissä on nuorista yli viidennes. **Lihavuus** lisääntyy ennusteen mukaan vuoteen 2032 mennessä noin 3–3,5 % ja sen myötä nivelrikon esiintyvyys. Viidennes yläkoululaisista kokee ahdistusta ja neljännes masennusta. Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneita on vertailualueisiin verrattuna eniten. Nuorten **raittius** on lisääntynyt, mutta uudet nikotiinituotteet valtaavat alaa. Lähes puolet nuorista ilmoittaa saavansa päihteitä perhepiiristä. Aikuisista liikaa alkoholia käyttää vajaa kolmasosa. Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saa nuorista aikuisista lähes puolet ja aikuisista lähes 40 %, joka on muuta maata selvästi enemmän. Aikuisten itsemurhakuolleisuus on nousussa. Pohjois-Savossa väkivaltarikokset ovat kasvussa. Nuorten kokema **seksuaalinen ahdistelu** on edelleen yleistä ja viikoittain **kiusaamista** kokee joka kymmenes alakoululainen. Aikuisuuden mielenterveyden perusta luodaan jo lapsuudessa. Lasten- ja nuorten mielenterveyden tukea on pystyttävä tarjoamaan entistä paremmin.

Pohjois-Savon jokaisessa kunnassa on HYTE-työtä koordinoiva henkilö, mutta HYTE-työhön käytettävissä olevissa työaikaresursseissa on haasteita. Tarvitaan palvelupolkujen kuvausta sekä ennaltaehkäisyn vahvistamista hoitopolkuihin ja palvelutuotantoon. Mieliteko 2.0 ryhmähankkeet toimivat mielenterveyden ja mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tulokset näkyvät pitkällä aikavälillä. **Väestön hyvinvointiin** tarvitaan ylimaakunnallista satsaamista Itä-Suomen yhteistoiminta-alueella. Itä-Suomen yliopiston terveystutkimus- ja vaikuttavuusosaaminen tulee hyödyntää täysimääräisesti ja luoda yhdessä valtion kanssa vaikuttavuutta sote-alalle sekä ennaltaehkäisyyn.